

Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na politička zbivanja u Latinskoj Americi

Matković, Goran

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:141349>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-15**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Poslijediplomski specijalistički studij

Vanjska politika i diplomacija

Goran Matković

Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na politička zbivanja u Latinskoj Americi

Završni specijalistički rad

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Poslijediplomski specijalistički studij

Vanjska politika i diplomacija

Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na politička zbivanja u Latinskoj Americi

Završni specijalistički rad

Mentorica prof. dr. sc. Lidija Kos-Stanišić

Student Goran Matković

Zagreb, ožujak, 2023

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad „Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na politička zbivanja u Latinskoj Americi“, koji sam predao na ocjenu mentorici prof. dr. sc. Lidiji Kos Stanišić, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS-bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Goran Matković

Sadržaj:

1. Uvod	2
2. Što određuje politiku Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi?	4
3. Etape odnosa Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi	8
4. Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na politička zbivanja u Gvatemali i Čileu	18
4.1. Intervencija Središnje obavještajne agencije (CIA) u Gvatemali 1954. godine	18
4.2. Intervencija u Čileu 1973. godine	24
5. Odnosi Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Latinske Amerike u 21. stoljeću	28
6. Zaključak	33
Literatura	35

1. Uvod

U radu se analizira odnos Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi od osamostaljenja, pa do početka 21. stoljeća. Zaključci su ponajviše izvođeni na temelju dvije hladnoratovske intervencije Sjedinjenih Američkih Država: one u Gvatemali 1954. i Čileu 1973. godine. U cilju postizanja gospodarskih i političkih interesa, Sjedinjene Američke Države su snažno utjecale na razvoj zemalja u Latinskoj Americi. Sjedinjene Američke Države su svjetska supersila, gospodarski i vojno najsnažnija zemlja na području obje Amerike. Svoj su položaj iskorištavale miješajući se u unutarnja politička i gospodarska pitanja svih zemalja Latinske Amerike. Možda je cilj bio stvaranje stabilnog i razvijenog susjedstva, u kojima će se njegovati slične vrijednosti i demokracija, no često su politička i vojna uplitanja izazvala upravo suprotno. Sjedinjene Američke Države su kreirale budućnost svojih susjeda, ali često na njihovu štetu.

Rad se sastoji od četiri poglavlja i zaključka. Prvo poglavlje govori o borbi američkih kolonija za osamostaljenjem. Ukratko je opisan proces dekolonizacije Sjeverne i Južne Amerike i uspoređen razvoj gospodarstva i demokracije novonastalih zemalja Latinske Amerike i Sjedinjenih Američkih Država. U drugom poglavlju obrađuju se etape u odnosima Sjedinjenih Američkih Država prema zemljama Latinske Amerike. Posebno se analiziraju razlozi intervencija u pojedinim zemljama. U poglavlju se analizira zašto su Sjedinjene Američke Države razvijenije od južnih susjeda, te zašto dolazi do zastoja u razvoju zemalja Latinske Amerike. Govori se o strahovima Sjedinjenih Američkih Država od miješanja drugih sila u Zapadnu hemisferu, pokušava obrazložiti zašto su Sjedinjenim Američkim Državama bolje odgovarale diktature, a ne demokracije na vlasti u zemljama Latinske Amerike i koji je bio efekt Hladnog rata na regiju. Treće poglavlje se bavi razlozima intervencija u Gvatemali i Čileu u vrijeme Hladnog rata. U ovom poglavlju je analizirana politička situacija koja je dovela do reakcije i miješanja Sjedinjenih Američkih Država da sruše demokratski izabrane vlasti u te dvije države, jedne manje, u Srednjoj Americi, druge važne, stabilne, na zapadnoj obali Južne Amerike. Četvrto poglavlje se bavi odnosima Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Latinske Amerike u 21. stoljeću, propituje reakciju na ulazak nove sile u Zapadnu hemisferu, Narodne Republike Kine. U zaključku će se pokušati propitivati teza o dosezima intervencija i ukupne politike Sjedinjenih Američkih Država na razvoj zemalja Latinske Amerike, vidjeti bi li li stanje u njima bilo bolje, da nije bilo takvog američkog uplitanja. Pitanje je kolika je unutarnja snaga

država Latinske Amerike da se same postave na stabilan put i postoji li opasnost prelijevanja nestabilnosti iz Latinske Amerike u Sjedinjene Američke Države.

Cilj rada je objasniti odnose Sjedinjenih Američkih Država prema susjedima, kako su utjecale i formirale Zapadnu hemisferu. Glavna teza je da su Sjedinjene Američke Države snažno utjecale na razvoj svih zemalja Latinske Amerike, no nažalost, bez obzira na snažni razvoj demokracije i uspješne privrede na sjeveru, to na jugu često uopće nije bilo poželjno, pa ni poticano. Korištena je komparativna metoda usporedbe zemalja, zatim metode studija slučaja (analize Gvatemale i Čilea), a induktivnom metodom od pojedinačnih slučajeva pokušao sam doći do općenitijeg, sveobuhvatnijeg, zaključka.

2. Što određuje politiku Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi?

Geografski položaj bitno određuje povijesni razvoj svake države ili prostora. Latinsku Ameriku je odredila blizina Sjedinjenih Američkih Država. Od svog nastanka, Sjedinjene Američke Države su bile zainteresirane za širenje utjecaja na neposredno susjedstvo. Za neke je uloga Sjedinjenih Američkih Država u razvoju Latinske Amerike pozitivna. Ima i vrlo kritičnih pogleda i stavova oko odnosa Sjedinjenih Američkih Država prema njenim susjedima. Pozitivna ili negativna, u razvoju cijele Latinske Amerike je bila presudna uloga Sjedinjenih Američkih Država.

Vanjska politika Sjedinjenih Američkih Država i njezin odnos prema neposrednom susjedstvu s vremenom se mijenjao. Odnosi zemalja određeni su obzirom na vlastite interese, ekonomsku snagu i vojnu moć. Sjedinjene Američke Države su se u dvjesto godina razvoja pretvorile iz bivše kolonije u svjetsku supersilu, gospodarski i vojno najsnažniju zemlju na području obje Amerike, te su taj svoj položaj iskoristavale miješajući se u gospodarstvo i politiku svih zemalja u Latinskoj Americi. Sjedinjene Američke Države su kreirale budućnost svojih susjeda, često na njihovu štetu, a sve zbog geopolitičke igre i političke situacije u nekom trenutku. Sjedinjene Američke Države, kao najstarija demokracija u svijetu, žele se predstavljati kao širitelj liberalizma i slobode, ali njene intervencije su često donosile upravo suprotno. Nema zemlje Latinske Amerike u kojoj Sjedinjene Američke Države nisu na neki način intervenirale, bilo ekonomskom blokadom, utjecaja na izborne rezultate, a mnoge su osjetile i vojnu silu. Sjedinjene Američke Države su možda vjerovalle da će zemlje u koje su intervenirali uskoro ili jednom postati stabilne, perspektivne i slobodne. Većinom se dogodilo suprotno. Neke od zemalja koje su u jednom trenutku bile njihova meta nisu se nikad oporavile (Kinzer, 2013: 3).

Latinska Amerika je naziv za područja u Americi, koja su kolonizirali Španjolci i Portugalci, od Meksika na sjeveru do krajnjeg juga, Čilea i Argentine. Taj ogroman prostor se često promatra kao cjelina, uključujući bivše kolonije drugih zemalja koje nemaju portugalski ili španjolski kao službeni jezik. U Latinsku Ameriku bi spadao cijeli prostor južno od Sjedinjenih Američkih Država, ili kako bi neki autori nazivali taj prostor, "pod-Amerika, drugorazredna Amerika nejasnog identiteta" (Galeano, 2022: 12). Ubrzo nakon stvaranja Sjedinjenih Američkih Država, započeo je proces dekolonizacije i stvaranja nacionalnih identiteta i u

Latinskoj Americi. Sjedinjene Američke Države su bile uzor u tom procesu. Sjedinjene Američke Države su u razdoblju od stotinjak godina od osamostaljenja postale svjetska supersila, a zemlje Latinske Amerike u tome nisu uspjele.

Uspoređujući američke kolonije u trenutku osamostaljenja i njihovu početnu razvijenost, pojedine zemlje Latinske Amerike su imale veći potencijal zbog klime, rudnog bogatstva ili razvijene poljoprivrede, u odnosu na tada malene Sjedinjene Američke Države koje su se protezale uz uski pojas uz obalu Atlantskog oceana (Galeano, 2022: 189). Najveći dijelovi Latinske Amerike su bili kolonijalni posjedi Španjolske i Portugala. Dok se u počecima kolonizacije Portugal orijentirao na obale Afrike i Azije, u Americi je kolonizirao samo obalni pojas današnjeg Brazila. Kasnije, po uzoru na druge kolonijalne sile, Portugal je krenuo u osvajanje unutrašnjosti kontinenta, ali to će se uglavnom svesti na prostor ne preduboko od obale. Kako taj prostor nije bio bogat zlatom i srebrom, glavna kultura je uglavnom postala plantažna proizvodnja šećera, te kasnije kave. Za razliku od Portugala, Španjolska je zavládala prostorom koji je do tada bio sastavni dio carstva Azteka na sjeveru i Inka na jugu. Ovaj prostor je bio organiziran, imao je infrastrukturu, razvijenu poljoprivredu, te veliko bogatstvo u rudama, zlatu i srebru. Vjerojatno Španjolci ne bi tako lako ili možda nikad pokorili ova carstva da nisu sa sobom donijeli bolesti koje su poubijale većinu indijanskog stanovništva. Od ljudi ispražnjeni prostor ispunili su španjolski osvajači, te zamijenili eliminiranu elitu. Politička situacija na prostoru obje Amerike se počela drastično mijenjati zbog promjena u Europi krajem 18. stoljeća (Salsedo-Bastardo, 1983: 29).

Sjedinjene Američke Države nastale su u drugoj polovici 18 stoljeća kao produkt težnje europskih monarhija za uspostavom ravnoteže snaga među europskim rivalima. Sjevernoamerički kolonijalni posjednik, Velika Britanija, u jednom trenutku je postala vrlo jaka i njena vojna i trgovačka flota je bila jača od svih drugih rivala zajedno. U strahu od njenog daljnjeg jačanja druge europske sile pomažu težnju sjevernoameričkih kolonija da se osamostale. Francuska, Španjolska i Nizozemska u želji da oslabe Britaniju, pomogle su u rađanju nove nacije i buduće svjetske supersile. Sjevernoameričke kolonije su bile tek jedno od bojišta u Sedmogodišnjem ratu, u kojem su apsolutističke monarhije Europe otvorile put stvaranju prve moderne demokracije. Sedmogodišnji rat je bio prvi svjetski rat, jer nije bio ograničen samo na jedan kontinent, nego su bojišta bila u Europi, Sjevernoj Americi, na Karibima i svjetskim oceanima. Trinaest kolonija Velike Britanije u Sjevernoj Americi objavile su svoju neovisnost i proglasile su se državom 1776. godine. Rođene su Sjedinjene Američke Države (Tindal/Shi, 1996: 240).

Novonastala država je u svojim počecima razvoja imala sretne okolnosti. Dok se Europa bavila posljedicama Francuske revolucije i Napoleonovih osvajanja, novonastala republika je započela svoj ekonomski razvoj, protekcionizam u trgovini, uspostavila jedinstveni porezni sustav (Galeano, 2022: 287), te politički sustav kontrole i ravnoteže snaga koji će joj omogućiti razvoj demokracije (Tindal/Shi, 1996: 283). Stanovništvo nove nacije su činili pobunjenici i revolucionari iz rata za nezavisnost, pustolovi, bogati plantažeri, crni robovi, izbjegli protestanti, siromašni europski doseljenici, bivši britanski kažnjenici. Rijetki su bili školovani, većina stanovnika je bila siromašna. Svima je bilo zajedničko da su se stalno selili (Tindal/Shi, 1996: 106). Ipak zemlja nije utonula u kaos i bezvlade, već upravo suprotno, ono po čemu su se Sjedinjene Američke Države isticala i razlikovale od samog nastanka bila je vladavina prava, zakona i od samog početka definirani Ustav. Francuska je početkom 19. stoljeća prodala Sjedinjenim Američkim Državama veliko prostranstvo oko rijeke Mississippi u strahu da taj prostor ne prisvoji Britanija. Površina Sjedinjenih Američkih Država se prvi puta udvostručila, od New Orleansa na jugu do Velikih jezera na sjeveru (Tindal/Shi, 1996: 367). U to vrijeme Sjedinjenje Američke Države se nisu smatrale jakom vojnom silom, ali pobjede u obrambenim sukobima protiv snažne Britanije polako su mijenjale percepciju o mladoj naciji koja se sve više nametala kao važan faktor na svjetskoj sceni.

Napoleon početkom 19. stoljeća, 1807. godine, osvaja Španjolsku i Portugal. Taj događaj pokrenut će proces dekolonizacije u Latinskoj Americi. Brazil nije odmah prekinuo veze sa svojom maticom Portugalom, jer je cijelo vodstvo države, kraljevski dvor i većina visokog plemstva, preseljena u Brazil (Herring, 1968: 828). Španjolske kolonije u Latinskoj Americi su imale nešto drugačiji put. Zbog Napoleonove okupacije Španjolske, odsječene od kolonijalnog gospodara, lokalna elita španjolskog podrijetla želi veću slobodu i utjecaj u vlasti. Počela je borba za osamostaljivanje. Predvodnici u toj borbi su bili kreoli, lokalna elita španjolskog podrijetla koja je rođena u kolonijama. Iako su često bili puno bogatiji od visokog plemstva iz Španjolske, zbog činjenice da nisu rođeni na „poluotoku“, u Španjolskoj, nisu mogli obnašati visoke političke funkcije ni u kolonijama, niti u matičnoj zemlji (Kos-Stanišić, 2010: 14). Predvoditelj ustanka i jedan od najbogatijih kreola, bio je Simon Bolivar, koji je dolazio iz dijela kolonije koji je danas država Venezuela, ili punim imenom Bolivarska Republika Venezuela. Krajem 18. i početkom 19. stoljeća su se obje Amerike „probudile“ u želji za osamostaljenjem. Veliki val zanosa, san o slobodi i demokraciji zahvatio je Sjedinjene Američke Države, Haiti, bivše španjolske kolonije, portugalski Brazil. Motivi nove elite u Amerikama su bili različiti, kao i pogledi na to kako će se novim prostorima upravljati i gdje

će biti granice. Upravo će to biti razlog sukoba i ratova kroz narednih osamdeset godina između pojedinih zemalja, dok se napokon neće stabilizirati crte razgraničenja (Salsedo-Bastardo, 1983: 173). Novonastale države su svoj uzor vidjele u Sjedinjenim Američkim Državama i krenule putem demokracije kao republike. Iznimka je bio Brazil, te u dva navrata Meksiko. Od samih početaka od osamostaljenja, zemlje Latinske Amerike karakterizira unutrašnja nestabilnost i vladavina malobrojne bijele elite. U trenutku kada je počela borba za osamostaljenjem, Simon Bolivar je imao ideju stvaranja saveza sjedinjenih država Južne Amerike po uzoru na Sjedinjene Američke Države. Do tada je kolonijalni posjed Španjolske u Americi bio podijeljen u četiri velika teritorija, Podkraljevstva La Platu, Peru, Novu Granadu i Novu Španjolsku. Ubrzo se cijeli prostor raspao na velik broj država. Upravo je usitnjavanje jedan od razloga ekonomskog zaostajanja u odnosu na Sjedinjene Američke Države. Sam će Simon Bolivar na smrtnoj postelji reći da se republikanska Latinska Amerika pretvorila u kaos (Salsedo-Bastardo, 1983: 213).

Nakon pobjede u ratu protiv Britanije, Sjedinjene Američke Države su se po prvi puta osjećale dovoljno jake da se suprotstave europskim silama. U vrijeme kada većina zemalja Latinske Amerike odbacuje vladavinu europskih vladara i osamostaljuje se, tokom dvadesetih godina 19. stoljeća, Sjedinjene Američke Države su objavile Monroeovu doktrinu 1823. godine (Salsedo-Bastardo, 1983: 208). Glavna ideja ove doktrine je da bilo kakvo miješanje stranih sila na tlu Amerika je ujedno i neprijateljski postupak protiv Sjedinjenih Američkih Država. U to vrijeme Sjedinjene Američke Države nisu bile dovoljno jake da bi provodile ovu doktrinu i da se suprotstave europskim silama. Iza politike ove doktrine je stajala Britanija, koja je željela na taj način izbaciti svoje europske suparnike iz trgovinske i ekonomske ekspanzije po Amerikama (Galeano, 2022: 247). Ideja Monroeve doktrine je isprva pozitivno dočekanu u zemljama Latinske Amerike jer je predstavljala slobodu Zapadne hemisfere od europskih ugnjetavača i pravo na samostalno upravljanje vlastitim resursima i sudbinom (Schoultz, 1998: 2). Tek će kasnije Monroeova doktrina postati simbol američkog imperijalizma (Tindal/Shi, 1996: 987).

Politika Sjedinjenih Američkih Država će se ubrzo promijeniti. Svjesna svoje snage i vojne moći, u želji za ekonomskom ekspanzijom i dominacijom, pod izgovorom Monroeve doktrine, Sjedinjene Američke Države su započele svoju teritorijalnu ekspanziju na štetu južnih susjeda.

3. Etape odnosa Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi

Politika Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi se može podijeliti u određene etape, s obzirom na njeno ponašanje prema susjedima. Mišljenje je nekih autora kako se evolucija politike Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi se može podijeliti u četiri glavna razdoblja. Prvi period obuhvaćao bi razdoblje od osamostaljenja zemalja Latinske Amerike, znači 1820-tih godina 19. stoljeća, do kraja Prvog svjetskog rata 1918. godine. Druga etapa obuhvaćala bi međuratno razdoblje i razdoblje Drugog svjetskog rata, od 1918. do 1945. godine. Slijedi treće razdoblje, najvažnije u ovom tekstu, koje počinje nakon Drugog svjetskog rata i uglavnom se poklapa sa završetkom Hladnog rata, za kojeg stručnjaci smatraju da je završavao između početka promjena u Istočnoj Europi 1989. i raspada SSSR-a 1991. godine. Četvrta etapa je posthladnoratovsko razdoblje, koje traje od raspada Istočnog bloka i Sovjetskog Saveza sve do danas (Kos-Stanišić, 2010: 112).

Stotinu godina od osamostaljenja zemalja Latinske Amerike do završetka Prvog svjetskog rata možemo nazvati imperijalističkom fazom politike prema Latinskoj Americi (Parks, 1986: 331). Glavni cilj Sjedinjenih Američkih Država bio je spriječiti prodor stranih utjecaja, posebno lošeg i autokratskog Starog svijeta, u „moralno superiorniju“ Zapadnu hemisferu. Sjedinjene Američke Države su se smatrale civiliziranim, te su smatrale da donose dobrobit barbarskom i primitivnom susjedstvu (Kos-Stanišić, 2010: 113). Ideju da proširi svoj teritorij Sjedinjene Američke Države su smatrale prirodnom potrebom, a prvi je to osjetio Meksiko. Trupe Sjedinjenih Američkih Država su 1847. godine osvojile čak i glavni grad, te prisvojile ogromna područja sjeverno od Rio Grande, od Louisiane na istoku do Tihog oceana na zapadu (Schoultz, 1998: 14). Sjedinjene Američke Države su tako u razmaku od trideset godina po drugi puta udvostručile svoj teritorij, te su se sada prostirale od Atlantika do Pacifika. Teritorijalni apetiti mladog hegemonu u Americi time nisu bili zadovoljeni. Pred sam građanski rat u Sjedinjenim Američkim Državama 1861. godine postojale su ideje o širenju na Kubu (Galeano, 2022: 101), Nikaragvu, još neke dijelove Meksika, pojedine karipske otoke (Schoultz, 1998: 62). Južnjačke države u Sjedinjenim Američkim Državama koje su imale robovlasnički sustav su na taj način, širenjem Sjedinjenih Američkih Država na nove robovlasničke države, željele stvoriti prevagu i dominaciju u Kongresu (Schoultz, 1998: 41). Do pred građanski rat pokušavala se uspostavljati ravnoteža između broja saveznih država u kojima je ropstvo dozvoljeno i onih u kojima je zabranjeno. Na svaku novu robovlasničku državu koja je postala dijelom Sjedinjenih Američkih Država, kao recimo Teksas, morala je ući i jedna u kojoj je robovlasništvo bilo

zabranjeno. Pred sam građanski rat, dolaskom na vlast predsjednika Lincolna, dolazi do odluke da neće biti daljnje ekspanzije na teritorije južno od Sjedinjenih Američkih Država. Stav elite iz Nove Engleske je bio da su "zemlje Latinske Amerike revolucionarne po karakteru. One su u kontinuiranim unutrašnjim nemirima i sukobima međusobno. Širenje na jug značilo bi preuzimanje te nesigurnosti u sebe. U Latinskoj Americi nisu sposobni sačuvati mir i stabilnost. Ne želimo da se to prenese na naše institucije koje smo gradili, u kojima uživamo, jer bi to bio njihov kraj" (Schoultz, 1998: 112).

Nakon Američkog građanskog rata 1865. godine Sjedinjene Američke Države su naizgled manje zainteresirane za susjedstvo, a više su se bavile obnovom gospodarstva koje je bilo uništeno u ratu i povezivanjem države. Od Ruskog Carstva 1867. godine kupuju Aljasku. U teritorijalnoj ekspanziji pred i nakon građanskog rata, Sjedinjene Američke Države su se udvostručile, proširile do Pacifika, ali taj prostor je bio prazan i tek ga je trebalo naseliti, organizirati, kultivirati i eksploatirati (Schoultz, 1998: 78).

U drugoj polovici 19. stoljeća Sjedinjene Američke Države doživljavaju ogroman ekonomski rast, iz kojeg će se razviti i velika vojna moć. Zbog ekonomskih interesa da šire svoj kapital i trgovinu u Latinsku Ameriku, Sjedinjene Američke Države se sve više počinju miješati u unutarnje prilike svojih južnih susjeda. Početkom 20. stoljeća, pod izlikom primjene Monroeve doktrine, a sa ciljem zaštite svojih ekonomskih interesa, Sjedinjene Američke Države su poslale vojsku i okupirale španjolsku koloniju Kubu (Schoultz, 1998: 125). Američki predsjednik Theodor „Teddy“ Roosevelt se često hvalio kako je oteo teritorij Kolumbije koji će pretvoriti u posebnu državu Panamu, u kojoj će pod pokroviteljstvom Sjedinjenih Američkih Država biti izgrađen panamski kanal koji će dugo, do 1999. godine biti pod njenom direktnom upravom (Schoultz, 1998: 165). Američke trupe su ušle i u Honduras (1903.—1925.), Nikaragvu (1912.-1933.), meksički grad Veracruz (1914.), Haiti (1915.-1934.), Dominikansku Republiku (1914.-1924.). Ovaj niz intervencija poznati su pod nazivom Banana ratovi (Herring, 1968: 465). Od stečevina iz te faze imperijalne ekspanzije, Sjedinjene Američke Države još uvijek imaju u svom posjedu Porto Rico i Guam (Tindal/Shi, 1996: 987). Razlozi tolikih intervencija bili su gospodarski interesi. Želja da se potisne europski utjecaj iz Latinske Amerike i da cijeli prostor učini ovisnim o vlastitom kapitalu i tehnologiji. To je period kada su nastale kompanije koje su za cilj imale eksploataciju Južne Amerike, poput United Fruit Company. Imperijalna etapa odnosa Sjedinjenih Američkih Država prema južnim susjedima u vrijeme predsjednika Theodora Roosewelta se naziva „Big Stick Diplomacy“.

Tokom 19. stoljeća gospodarski se razvijaju obje Amerike, ali Sjedinjene Američke Države su se razvijale daleko brže no druge zemlje. Sve zemlje Amerike imaju zajedničko da su demografski rasle useljavanjem. Sve su imale dobre ekonomske potencijale zbog rudnog bogatstva, mogućnosti razvoja poljoprivrede, početka razvoja industrijalizacije. Zašto su se onda smogle Sjedinjene Američke Države razvile u svjetsku supersilu? Zašto su druge zemlje Amerike podbacile?

U samim počecima dekolonizacije španjolskih kolonija, Španjolska je vodila ratove s ciljem da suzbije procese osamostaljivanja, te se trudila da cijeli prostor usitni na što manje dijelove. Ako se neki prostor i uspije osamostaliti, drugi dijelovi će ostati pod španjolskom krunom i lakše će voditi ratove protiv onih kolonija koje se pokušavaju osamostaliti. Time je započet proces usitnjavanja prostora Latinske Amerike, a rezultat će biti velik broj zemalja na nekoć jedinstvenom prostoru. Španjolska se oslanjala na lokalne moćnike, koji su odlučivali hoće li ostati pod Španjolskom ili krenuti putem samostalnosti, vođeni vlastitim osobnim interesom i mogućnosti za bogaćenjem. Sljedećih dvjesto godina će zemlje Latinske Amerike biti žrtve malobrojne bijele elite koja je uglavnom formirana u prvim godinama osamostaljenja. Dok su Sjedinjene Američke Države prihvatile industrijalizaciju, moderne procese i napredak, Latinska Amerika će ostati zarobljena u društvenom i socijalnom stupnju razvoja kao što je bilo u vrijeme kolonijalizma. Vojska, policija, administracija, Crkva, obrazovanje, sve će biti organizirano tako da se zadrži staro stanje i spriječe bilo kakve promijene. Ovakva situacija je odgovarala Sjedinjenim Američkim Državama i europskim silama koje su crpile bogatstvo Latinske Amerike. Korupcija i mito omogućavali su lokalnoj eliti da se još više bogate, dok je cijeli kontinent zaostajao.

Poznati urugvajski pisac lijevih svjetonazora Eduardo Galeano je u svojoj knjizi „Otvorene vene Latinske Amerike“ to opisao:

„Latinska Amerika je kontinent predodređen za poraz koji služi svom gospodarstvu, još zadovoljava tuđe potrebe, još služi kao izvor zaliha nafte, željeza, bakra, mesa, voća, kave, sirovina i hrane za bogate zemlje koje ih troše i pritom zarađuju mnogo više nego što Latinska Amerika zarađuje dok ih proizvodi. O proizvodnim procesima i klasnoj podjeli odlučivalo se isključivo izvana. Sve, zemlja, njezini plodovi, utroba bogata rudama, ljudi, sve se pretakalo i gomilalo u europski ili sjevernoamerički kapital. Naše nas je bogatstvo dovelo na prosjački štap da bi se obogatili drugi.“ (Galeano, 2022: 12)

Novo razdoblje u svjetskoj povijesti dolazi završetkom Prvog svjetskog rata. Sjedinjene Američke Države su se nametnule kao odlučujući faktor u završetku svjetskog rata, uspostavi mira i novog poretka. Politika američkog predsjednika Woodron Wilsona i ideje o slobodi, demokraciji, liberalizmu, samoodređenju i pravima, postale su uzor kojem su težili novi naraštaji političara. U svijetu su se između dva svjetska rata počele događati velike političke, društvene i gospodarske promjene. Nakon Prvog svjetskog rata slabi trgovačka i gospodarska veza između zemalja Latinske Amerike i Europe. Nekadašnje kolonijalne i trgovačke sile zamjenjuju Sjedinjene Američke Države i one će od sada ekonomski eksploatirati Latinsku Ameriku. U tom razdoblju se vide pozitivni učinci ekonomske suradnje sa Sjedinjenim Američkim Državama u obliku dolaska nove tehnologije i kapitala. Rezultat je bio kvalitetnija i bolja produktivnost, te ekonomski rast. Mnogi su u Latinskoj Americi gledali na Sjedinjene Američke Države kao izvor razvoja i modernizacije (Brands, 2010: 11).

Ovo razdoblje u odnosima Sjedinjenih Američkih Država sa Latinskom Amerikom je poznato kao dolar diplomacija. Ideja Sjedinjenih Američkih Države je bila da uredi ekonomiju Latinske Amerike kako bi mogla služiti njenim trgovačkim interesima (Max Boot, 2002: 231).

Nakon Prvog svjetskog rata ideja demokracije u Europi je ugušena u samim svojim počecima, jer su režimi kliznuli ekstremno lijevo ili desno. Sjedinjene Američke države su željele sačuvati ideju demokracije i slobode na kontinentima Amerike, te su u zemlje Latinske Amerike počele više nego ikad izvoziti svoju politiku. To je bilo vrijeme američkog predsjednika Franklina Delano Roosevelta, a politička doktrina će kasnije biti prozvana politikom dobrog susjeda. Sjedinjene Američke države se odjednom ponašaju kao uzoriti susjed koji želi razviti građansko društvo i stabilnu ekonomiju u zemljama Latinske Amerike. Sjedinjene Američke Države su se obvezale da neće vojno intervenirati na tlu Latinske Amerike. Dobrosusjedska politika neintervencije zahtijevala je odbacivanje želje za demokratizacijom regije, te su Sjedinjene Američke Države surađivale i s diktatorima (Kos-Stanišić, 2010, 117). Sjedinjene Američke Države su se obvezale da će podupirati svoje susjede u razvoju. Čak su poduprle Meksiko, iako je u tom periodu proveo nacionalizaciju najvećih naftnih kompanija na svom teritoriju, koje su većinom bile u vlasništvu investitora iz Sjedinjenih Američkih Država. Kada je počeo Drugi svjetski rat, ova politika Sjedinjenih Američkih Država se isplatila. Sve zemlje Latinske Amerike su u sukobu poduprle Sjedinjene Američke Države. Vrhunac dobrih odnosa bio je nakon Drugog svjetskog rata, kada su skoro sve zemlje Latinske Amerike pristupile osnivanju Ujedinjenih naroda, poduprle osnivanje Međunarodnog monetarnog fonda, te uvođenje Breton Woods pravila u međunarodnoj ekonomiji (Brands, 2010: 13). Sjedinjene Američke Države su

iz rata izašle kao vojna sila, a novoosnovane organizacije i pravila na međunarodnim tokovima trgovine i novca omogućit će im da postanu i svjetski gospodarski lider.

Pozitivni učinci razvojne politike Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi su se ponajviše vidjeli u tome, da je u većini zemalja započeo proces industrijalizacije. Do tada su većina zemalja Latinske Amerike ovisila o jednoj poljoprivrednoj kulturi, te su bile jako izložene poremećajima na tržištu (Galeano, 2022: 143). Do velike ekonomske krize 1929. godine, tri četvrtine radne snage Latinske Amerike je bilo zaposleno u poljoprivredi. Sa industrijalizacijom je započeo razvoj radničke klase. Zemlje su postale ekonomski stabilnije. Po prvi puta se razvija srednji sloj. Nova srednja klasa se ne slaže sa trenutnim statusom, političkom situacijom, ekonomskom ovisnošću i razvojem. Žele promjenu, a samim time su usmjereni protiv elite koja drži sve resurse (Brands, 2010: 12).

„Dolar politika“ i „politika dobrog susjeda“ Sjedinjenih Američkih Država prema Latinskoj Americi, iako je pomogla stvaranje srednje klase, sa gledišta srednje klase nije uglavnom bila pozitivna. Odnos Sjedinjenih Američkih Država su obilježili pritisci, ekonomska eksploatacija, favoriziranje prijateljskih diktatura, te čuvanje dosadašnjih političkih odnosa i elite.

Završetkom Drugog svjetskog rata, cijeli svijet je zahvatila mirnodopska euforija, želja za promjenama i boljim životom. Latinsku Ameriku je zahvatio zanos slobode, jednakosti i val demokracije. Bivši komunisti, marksisti, lijevi i liberali se ujedinjuju u ideji anti-diktatorske politike, da se svrgnu i maknu diktature, da kontinent bude demokratski po uzoru na Sjedinjene Američke Države (Brands, 2010: 14). Jedna za drugom padaju diktature, a na vlast dolaze liberalne opcije. Sve je izgledalo vrlo optimistično, kao da će napokon krenuti toliko čekane reforme i promjene koje će izvući Latinsku Ameriku iz kolonijalnog u moderno doba. Na štetu Latinske Amerike pozitivne promjene koje su se događale bile su kratkog vijeka. Zanos i učinak je bio privremen. Elite nisu željele čekati svoje rušenje. Mijenja se i stanje u svijetu. Nekadašnje saveznice i pobjednice u Drugom svjetskom ratu, Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez, postaju suparnici i neprijatelji. Jedna od žrtava njihovog sukoba bit će i Latinska Amerika.

Kada pomislimo na razdoblje Hladnog rata, Europljanima je prva asocijacija podijeljena Europa stiješnjena između dvije supersile, suparnika, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Latinska Amerika se čini daleko od tog političkog natjecanja, ali upravo će to razdoblje ostaviti veliki utisak na njen razvoj. Hladni rat u Latinskoj Americi obilježit će period od pedesetih godina 20. stoljeća, pa do sloma komunizma 1991. godine. Neće to biti jedan veliki

rat, nego socijalna i politička borba, mali sukobi i građanski ratovi (Brands, 2010: 9). Iskre tih sukoba pale su na plodno tlo, jer su probudile široke mase ljudi i pokrenule ih da sruše ugnjetavačke sisteme koji su upravljali njihovim životima i napokon počnu uzimati svoju sudbinu u svoje ruke. Problemi Latinske Amerike koji su postojali i nakupljali se još od kolonijalnog doba, sada su eskalirali. Ni jedna zemlja Latinske Amerike nije provela agrarnu reformu. Seljaci bezemljaši rade za mizerne nadnice na ogromnim posjedima bogate moćne elite ili velikih kompanija. Zakoni se uređuju tako da pogoduju i štite posjednike, te dopuštaju eksploataciju radnika i seljaka.

Novi svjetski poredak nakon Drugog svjetskog rata je obilježen sukobom i rivalstvom između dvije super sile, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Kako su na Latinsku Ameriku gledale kao na svoje dvorište, Sjedinjene Američke Države su željele pod svaku cijenu držati podalje Sovjetski Savez. Val promjena koji je netom prije zahvatio zemlje Latinske Amerike, za službenu politiku Sjedinjenih Američkih Država je došao u pogrešnom trenutku. Novi režimi bi mogli biti nepredvidljivi, možda i skloni Moskvi. Bolje je ne riskirati i zadržati stanje kakvo je bilo do sada. S gledišta službenog Washingtona vrijeme je za stabilne i konzervativne režime, te Sjedinjene Američke Države favoriziraju vojne diktature i vlade koje ne dopuštaju ekonomske reforme i slobodne političke aktivnosti (Brands, 2010: 15). Ograničava se moć srednje i radničke klase. Toliko očekivane reforme se i dalje ne događaju. Umjesto daljnjeg razvoja ekonomije i demokracije, Sjedinjene Američke Države su se orijentirale na suzbijanje stvarnog ili imaginarnog utjecaja Sovjetskog Saveza u Latinskoj Americi. Najveću korist su izvukli desni diktatori i nedemokratski sustavi. Bilo kakve socijalne i agrarne reforme su gledane kao pokušaj uvođenja komunizma. Diktatori su uživali zaštitu Sjedinjenih Američkih Država jer su se zalagali da ne dođe do promjena i predstavljali se kao borci protiv komunista. Onaj tko bi se suprotstavio politici Sjedinjenih Američkih Država ili je želio promjene, bio bi često proglašen komunistom.

Ova politika je dubinski podijelila Latinsku Ameriku i posljedice se osjete do danas. Sjedinjene Američke Države su na vlast postavljale one koji su se deklarirali kao antikomunisti, a ti su se opet rješavali svojih protivnika tako što su ih proglašavali komunistima. Cijeli kontinent se polarizirao u dvije krajnosti, na sekularne lijeve i na konzervativne desne, te će cijelo daljnje razdoblje biti obilježeno u njihovoj međusobnoj borbi. Sjedinjene Američke Države će potpomagati one koji su se glasno deklarirali kao anti-socijalisti, bez obzira što su zapravo time podupirali diktatore koji će uništiti svoje zemlje ekonomski, socijalno i intelektualno.

Razdoblje Hladnog rata će obilježiti brojne intervencije Sjedinjenih Američkih država u Latinskoj Americi. Pomaganje gerilcima, rušenje demokratski izabrane vlasti, miješanje u rezultate izbora bili su neki od uobičajenih načina utjecaja. Sve te intervencije i miješanja u unutarnja pitanja pojedinih zemalja, stvorit će u Latinskoj Americi vrlo negativan stav prema Sjedinjenim Američkim Državama, odnosno anti-amerikanizam.

Još u vrijeme Bolivara anti-amerikanizam je bio kritika individualizma i materijalizma koji su širile Sjedinjene Američke Države. Tokom 20. stoljeća, anti-amerikanizam se proširio i ušao u svijest stanovnika Latinske Amerike. Posebno je odjeknula okupacija Nikaragve između dva svjetska rata, na koju se gledalo kao na Njemačku okupaciju Belgije u Prvom svjetskom ratu (Brands, 2010: 12). Intervencije Sjedinjenih Američkih Država poklopile su se sa anti-imperijalističkim zanosom u svijetu krajem Drugog svjetskog rata. Dekolonizacije u Aziji i Africi dovele su do uspona, veće vidljivosti i snage zemalja trećeg svijeta. Nove generacije političara u Latinskoj Americi, koje su stasale tokom dvadesetih i tridesetih godina pod utjecajem Marksističkih teorija, sada dolaze na vlast. Neki imaju ideju o mirnoj promjeni i reformama, dok neki kao Che Guevara smatraju da se pobijediti može samo ratom protiv elite i Sjedinjenih Američkih Država.

Politika Sjedinjenih Američkih Država nije bila jedinstvena za cijeli prostor Latinske Amerike. Njen pristup se razlikovao od zemlje do zemlje. Tako su u Boliviji čak podržali komunističku partiju i nacionalizaciju rudnika, naravno nakon što se ona izjasnila da nema simpatija prema Moskvi (Brands, 2010: 15).

Sve nove vlasti u Latinskoj Americi prvo su tražile podršku od Sjedinjenih Američkih Država. Čak je i Fidel Castro, nakon što je uspješno proveo revoluciju u Kubi, prvo otišao u Sjedinjene Američke Države po blagoslov i priznanje, u nadi da će ga službeni Washington priznati i prihvatiti, te ponuditi pomoć u stabilizaciji Kube i za nastavak reformi (Brands, 2010: 30). Sjedinjene Američke Države je u to vrijeme zahvatila antikomunistička histerija. Onaj koji je bio obilježen kao komunist, bio je neprijatelj. Odbačeni Castro traženu je pomoć dobio od Sovjetskog Saveza. Arogancija i nepromišljenost Sjedinjenih Američkih Država iskoristio je Sovjetski Savez, koji je širom Latinske Amerike pomagao gerilske pobunjenike, revolucionarne pokrete, ustanike, radnike u njihovoj klasnoj borbi, seljake bezzemljaše (Brands, 2010: 35). Podijeljeno društvo Latinske Amerike sada se zbog Hladnog rata još više polariziralo.

Razdoblje Hladnog rata je bilo razdoblje dugog mira za Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez. Za zemlje trećeg svijeta to je razdoblje dugog rata, a posebno za Latinsku Ameriku

razdoblje krvavih promjena. Razdoblje Hladnog rata u Latinskoj Americi obilježio je utjecaj i intervencije velikih sila, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza (Brands, 2010: 37). Latinsku Ameriku tada karakteriziraju korupcija, nasilje, nestabilnost, nagle političke promjene od demokracije do diktature, snažan utjecaj katoličke crkve, ideološke podjele, polarizacija društva, izbor između dvije krajnosti. Sovjetski Savez je financirao i poticao gerilske skupine, ali na kraju nije uspio u širenju revolucije na Latinsku Ameriku, niti u tome da Kuba postane perspektivna socijalistička zemlja. Iako Sjedinjene Američke Države njihov neuspjeh smatraju svojim postignućem, nije ni politika Sjedinjenih Država bila uspješna. Stvari se nisu uvijek razvijale onako kako su ih njihovi planeri zamislili. Latinsku Ameriku je zahvatio veliki anti-američki osjećaj, te su Sjedinjene Američke Države promatrane kao hegemon.

Politika i ponašanje Sjedinjenih Američkih Država prema južnim susjedima razlikovalo se od predsjednika do predsjednika i administracije u Washingtonu. Njezina zainteresiranost za regiju ovisila je o percepciji stranih prijetnji, te se mijenjala od intervencionističke i pomoći u razvoju, do politike zanemarivanja (Kos-Stanišić, 2010: 110). Neki predsjednici su željeli pokazati dobru volju za poboljšanjem odnosa, neki će davati do znanja tko je najjači u regiji, a neki će u potpunosti zanemarivati i ignorirati prostor Latinske Amerike. Predsjednik Dwight D. Eisenhower je od Sjedinjenih Američkih Država stvorio nasilnika Zapadne hemisfere. Njegovi glavni suradnici su bili braća Dulles, John Foster kao glavni državni tajnik, a Allan kao ravnatelj Središnje obavještajne agencije, CIA-e. Njihova glavna opsesija je bilo zaustavljanje komunizma pod svaku cijenu. Američko carstvo se temeljilo na utjerivanju straha nuklearnim oružjem. Vladavinu predsjednika Eisenhowera obilježili su naoružavanje, glad za ratovima da se troši ratna mašinerija, stvaranje goleme skupe vojne infrastrukture, svrgavanje vlada, prijetnja zemljama koje nisu prihvaćale njegove uvjete (Graubard, 2010: 328). U njegovo vrijeme je stasala CIA, koja će kasnije uz odobrenje predsjednika i bez znanja kongresa, služiti za specijalne tajne operacije u stranim zemljama. U vrijeme njegovog nasljednika Johna F. Kennedyja, Hladni rat je došao do svog vrhunca. Njegova vladavina ostat će u Latinskoj Americi obilježena propalim pokušajem iskrcavanja na Kubu i kubanskom raketnom krizom (Brands, 2010: 34). Nakon vojnih neuspjeha, Kennedy se okreće novom pristupu prema Latinskoj Americi osnivanjem agencija za razvoj ekonomije i boljoj gospodarskoj suradnji (Graubard, 2010: 368). Vrlo intenzivne ekonomske i političke odnose zemlje Latinske Amerike će imati sa Sjedinjenim Američkim Državama u vrijeme administracije predsjednika Ronalda Regana. Predsjednik Regan se angažirao u razvoju demokracije. Tada je počela borba protiv organiziranog kriminala i krijumčarenja droge (Graubard, 2010: 474). U Reganovo vrijeme su

pokrenute inicijative za stvaranjem ekonomskih organizacija i saveza, iz čega će kasnije nastati sporazum slobodne trgovine, Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (The North American Free Trade Agreement, NAFTA).

U ekonomskom smislu gospodarstva zemalja Latinske Amerike su u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata se uglavnom razvijala i rasla. Iznimka u bile zemlje u kojima bi trajali građanski ratovi. Rast gospodarstva se uglavnom temeljio na zaštiti ekonomije od uvoza, te subvencioniranju proizvodnje, koja se financirala izvozom i zaduživanjem. Ovaj model je bio ranjiv i neodrživ. U trenutku ekonomskih kriza, pada cijene nafte ili glavnih monokultura koje bi zemlja proizvodila, dolazilo je do ekonomske i dužničke krize. Nestabilne vojne diktature su se teško nosile sa ekonomskim promjenama i izazovima. Njihov represivan aparat je bio usmjeren na upravljanje masama, ali ne i na uspješno vođenje gospodarstva. Upravo će tržišni promašaji i ekonomski neuspjesi u vođenju države dovesti do pada diktatura. S vremenom su ekonomske promjene i gospodarske krize dovele do toga da su diktature iz Latinske Amerike nestale. Kraj 20. stoljeća Latinska Amerika je dočekala sa još samo jednom diktaturom, Kubom. Završetkom Hladnog rata, počinje novo razdoblje za Latinsku Ameriku. Njihov glavni hegemon protiv kojeg se ne mogu boriti, Sjedinjene Američke Države, sada su postale jedina unipolarna supersila na svijetu.

U razdoblju nakon završetka Hladnog rata i raspada glavnog američkog rivala, Sovjetskog Saveza, mijenja se politika i odnos Sjedinjenih Američkih Država prema prostoru Latinske Amerike. Službeni Washington više ne štiti desne diktatore, te utječe na demokratizaciju Latinske Amerike. Sjedinjene Američke Države se ponašaju kao jedini i apsolutni gospodar nad svojim kontinentima Amerika, ali broj vojnih intervencija se ubrzano smanjuje.

Sjedinjene Američke Države su početkom devedesetih godina 20. stoljeća provele još dvije intervencije s ciljem rušenja vlasti, u Panami na prijelazu iz 1989. na 1990. godinu i na Haitiju 1994. godine. Zajedno sa kolumbijskim vlastima su provodile specijalne akcije s ciljem suzbijanja i uništavanja organiziranog krijumčarenja droge. Od 1995. godine Sjedinjene Američke Države nisu provele ni jednu vojnu intervenciju na tlu neke države u Latinskoj Americi. Naravno to ne znači da nisu i dalje vršile političke i ekonomske pritiske. Sjedinjene Američke Države će se pod izlikom širenja demokracije i slobode miješati u zakonodavstvo, rezultate izbora i ekonomiju drugih zemalja Latinske Amerike. Ni jedna zemlja Latinske Amerike nema tu moć da se miješa u unutarnja pitanja Sjedinjenih Američkih Država.

Na inicijativu Sjedinjenih Američkih Država počele su ekonomske integracije u Latinskoj Americi, udruživanje raznim ugovorima i veća trgovačka suradnja. Sjedinjene Američke Države su posebno zainteresirane za slobodnu trgovinu, kontrolu migracija, suzbijanje trgovine drogom i ljudima. Zemlje Latinske Amerike nemaju veliki izbor, ili mogu surađivati sa Sjedinjenim Američkim Državama, ili ako se suprotstave onda trpe sankcije i izolaciju.

Suradnja zemalja Latinske Amerike je teška bez inicijative Sjedinjenih Američkih Država. Lijeve vlade zemalja Latinske Amerike surađuju međusobno, dok su desne u suprotnom taboru. Promjenom vlasti u pojedinoj od zemalja Latinske Amerike mijenja se i smjer razvoja zemlje kao i trgovinske asocijacije u koje će se uključiti.

Sjedinjene Američke Države su početkom 21. stoljeća počele zanemarivati prostor Latinske Amerike. Na zadnjim samitima zemalja Amerika, koje se okupljaju u Organizaciji američkih država, Sjedinjene Američke Države nastupaju superiorno, zabranjujući dolazak zemljama čije im političko uređenje ne odgovara. Na susretima obično Sjedinjene Američke Države nastupaju nedovoljno partnerski, ne nudeći konkretna rješenja za gospodarske, političke i migrantske probleme.

Potrebu za investicijama, ulaganjem, izgradnjom infrastrukture nastoji iskoristiti novi gospodarski div i američki rival, Narodna Republika Kina (NR Kina). U zadnja dva desetljeća NR Kina postaje glavni trgovinski partner većini zemalja Latinske Amerike. Kineska roba preplavila je tržišta zemalja Latinske Amerike. Rudnici i sirovine Latinske Amerike otvorile su se novom ekonomskom divu koji će ih pod svaku cijenu željeti eksploatirati. Razlika između pristupa Sjedinjenih Američkih Država i NR Kine u 21. stoljeću u regiji je taj što NR Kina ima plan i ideju. Tek ćemo vidjeti kako će se odraziti zaoštreni odnosi između Sjedinjenih Američkih Država i NR Kine na prostor Latinske Amerike.

4. Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na politička zbivanja u Gvatemali i Čileu

U ovom poglavlju analiziraju se razlozi zbog kojih je najjača demokracija svijeta favorizirala diktature u drugim zemljama, a posljedično gušila demokratske procese. U sljedeća dva primjera analiziramo hladnoratovske intervencije Sjedinjenih Američkih Država, one u Gvatemali 1954. i Čileu 1973. godine. Analizira se politička situacija koja je dovela do reakcije i miješanja Sjedinjenih Američkih Država, kojima su srušene demokratski izabrane vlasti u Gvatemali i Čileu i (ponovno) uspostavljene diktature.

4.1. Intervencija Središnje obavještajne agencije (CIA) u Gvatemali 1954. godine

Gvatemala mnoge asocira na piramide Indijanaca Maja zarobljene u neprohodnim prašumama. Mistična, možda i misteriozna zemlja za turiste nije bila nimalo čarobno mjesto tokom svoje novije povijesti. Gvatemala je danas jedna od siromašnijih zemalja Latinske Amerike. Bila je jedna od žrtava intervencija Sjedinjenih Američkih Država, ali se od posljedica tih intervencija, te zbog unutarnjih gospodarskih i političkih problema, nije nikad oporavila. Gvatemala se svrstava u defektne i najnekvalitetnije demokracije među zemljama Latinske Amerike (Kos-Staničić, 2012: 2).

U vrijeme kolonizacije, prostor današnje Gvatemale nije bio bogat zlatom ili srebrom, te time nije bio interesantan za naseljavanje španjolskih osvajača. To će spasiti indijansko stanovništvo od izrabljivačkog rada u rudnicima i istrebljenja. Gvatemala spada u one zemlje Latinske Amerike gdje je većinsko stanovništvo indijansko ili su mješanci između Indijanaca i bijelaca, mestici, koji se u Gvatemali nazivaju Ladinos. Zemljom vlada malobrojna bijela elita.

Gvatemala je proglasila neovisnost od španjolske krune kada i druge zemlje Latinske Amerike dvadesetih godina 19. stoljeća. Ubrzo je Gvatemala uklopljena u Meksičko Carstvo, 1821. godine, zatim u Srednjoameričku Federalnu Republiku od 1823. do 1839. godine, a onda je opet postala neovisna (Herring, 1968: 469). Cijelu drugu polovicu 19. stoljeća obilježit će politička nestabilnost i ekonomsko propadanje. Gospodarstvo se uglavnom baziralo na poljoprivrednoj proizvodnji za domaće potrebe. Jedini važniji izvozni proizvod je bio indigo koji se koristio u tekstilnoj industriji u Europi za bojanje tkanina. Od sredine 19. stoljeća počinje proizvodnja kave. Upravo će kava stvoriti lokalnu elitu, plantažere, koji će postati vladajuća klasa u mladoj državi. Kava se proizvodi na velikim plantažama i potrebno je puno radne snage.

Upravo će kava biti razlogom za grabež zemlje i ljudi. Ogromna do tada neobrađena prostranstva koja nisu nikome pripadala ili su na njima živjele indijanske zajednice, postale su privatno vlasništvo. Seljaci koji su bili vlasnici manjih parcela zemlje, morali su prodati svoje posjede ili bi im jednostavno zemlja bila oduzeta. Često su seljaci prisilno postali radnici na toj istoj zemlji. Indijanci nisu imali vlasničke papire za zemlju na kojoj su stoljećima živjeli. Njihova zemlja je postala dijelom velikih plantaža, a oni su natjerani na prisilni rad. Zakoni su onemogućavali seljacima i Indijancima odlazak s plantaža. Bilo kakve pobune su bile krvavo ugušene. Robovlasništvo je u Gvatemali deklarativno bilo zabranjeno, ali nadnice radnika na plantažama su bile toliko niske da je sustav bio poput robovlasničkog. Radnici su bili u vlasništvu proizvođača kave. Kako se proizvodila samo kava, a zanemario uzgoj prehrambenih namirnica, dolazilo je do nestašica hrane i gladi (Handy, 1984: 63).

Upravljanjem Gvatemalom izmjenjivali su se razni predsjednici diktatori. Od neovisnosti zemlje san Gvatemale je bila željeznica koje će povezati dva oceana preko glavnog grada, te omogućiti lakši izvoz kave i pokrenuti industrijalizaciju zemlje. Kada je na vlast krajem 19. stoljeća došao Estrada Cabrera, u Gvatemalu ulaze investitori iz Sjedinjenih Američkih Država, te obećavaju željeznicu i razvoj. Glavni investitor koji će obilježiti i usmjeriti daljnju sudbinu Gvatemale bila je kompanija iz Sjedinjenih Američkih Država specijalizirana za prijevoz robe poput kave, te kasnije uzgoj i distribuciju banana, United Fruit Company (Chapman, 2022: 28). Ugovori sa državom će omogućiti ovoj kompaniji da je izuzeta od plaćanja poreza, pravo na posjedovanje ogromnih površina koje su u to vrijeme još uvijek bile neobrađene, te kontrolu nad postojećom mrežom željeznica. Kompanija će početkom 20. stoljeća započeti uzgoj banana. Uskoro će banane potisnuti kavu kao glavni izvozni proizvod Gvatemale (Chapman, 2022: 11).

Biljka banana je najveća trava u svijetu, a njen plod je najpopularnije voće današnjice. Uspon ovog voća je bio strelovit tokom prve polovice 20. stoljeća. Smatrana je egzotičnim voćem bogatih, bila je voće zapada, plod o kojem su maštali oni sa druge strane željezne zavjese tijekom Hladnog rata (Chapman, 2022: 18). Dok je banana stvorila za United Fruit Company ogromno bogatstvo, za stanovnike Gvatemale je bila poput prokletstva. Što je banana bila popularnije i prodavanije voće u svijetu, to je Gvatemala bila siromašnija. Sjevernoameričke tvrtke su zaista počele graditi nove pruge, ali one su služile isključivo za prijevoz kave i banana sa njihovih plantaža. Gotova cijela važna infrastruktura u zemlji je bila u vlasništvu stranih kompanija. Kompanije nameću monopol u korištenju poštanskih, telegrafskih i telefonskih usluga, te u snabdijevanju električnom energijom (Chapman, 2022: 57).

Predsjednik Estrada Cabrera, koji je vladao od 1898. do 1920. godine, je prodao zemlju kompanijama. Gvatemala je početkom 20. stoljeća postala sinonim za banana-državu, odnosno državu koja je ovisna o uzgoju jednog (ili nekoliko) poljoprivrednih proizvoda, većinsko stanovništvo nije bijelo, ali zemljom vlada malobrojna bijela elita (Kos-Stanišić, 2012: 2). Veleposlanik Sjedinjenih Američkih Država je imao daleko najveću moć u zemlji, te se praktički Gvatemalom vladalo iz Washingtona, a valuta zemlje je zapravo bio dolar. S vremenom je United Fruit Company progutala konkurenciju u proizvodnji i prodaji banana, a njezine su podružnice dominirale željezničkim i morskim prijevozom. Tvrtka je preuzela vlasništvo nad lukama, željeznicom, uvela svoju carinu i policiju (Galeano, 2022: 154).

Tvrtka je posjedovala zemlju, blaga, ljude, vladu. Zbog velike potražnje za bananama, da bi se proširile plantaže banana, iskrčene su srednjoameričke prašume. Tvrtka je uvozila i izvozila što je god željela mimo državne carine. Radnici nisu imali nikakva prava, radili su za minimalne plaće, dovoljne tek da ih održe na životu. Bilo kakvi pokušaji štrajkova i pobuna gušeni su u krvi. Pokušaji stvaranja sindikata ili zahtjevi radnika za boljim uvjetima, smatrani su utjecajem komunista i za Sjedinjene Američke Države su bile znak na uzbunu i intervencije. Sjedinjene Američke Države su pod svaku cijenu štatile svoju privatnu kompaniju, United Fruit Company (Chapman, 2022: 88).

Interes Sjedinjenih Američkih Država je bio da zemljom vladaju njima lojalni političari, pa bili oni i diktatori, ukoliko će im dopustiti daljnje miješanje u unutarnje prilike i ekonomiju zemlje. Godine 1931. uz pomoć Sjedinjenih Američkih Država vlast je prigrabio Jorge Ubico. Uzor ovom diktatoru bili su fašisti u Italiji. U vrijeme diktature Jorge Ubica, koji je vladao od 1931. do 1944. godine, ubijani su sindikalni vođe, studenti i političari (Handy, 1984: 93). Zakoni su omogućavali vlasnicima plantaža kave i tvrtkama za uzgoj banana, kako bi sačuvali poslušnost i disciplinu, da smaknu sve neposlušne radnike. Seljaci i radnici su često padali u dužničko ropstvo i prisilan rad. Zbog nemogućnosti da vrate dug posuđen od kompanija, morali su za istu kompaniju raditi besplatno. Plaće radnika su smanjivane. Indijanci su često morali raditi besplatno. Dozvola za ubijanje neposlušnih radnika bit će, kao oblik represije, opet uvedena u Gvatemali 1967. godine (Galeano, 2022: 162).

Krajem Drugog svjetskog rata cijeli svijet je bio zanesen liberalnim idejama i željom za promjenama. Val tih ideja je zahvatio i Gvatemalu. Diktatoru Jorgeu Ubicu su Sjedinjene Američke Države okrenule leđa. Režim diktatora Ubica pada u nemirima u Listopadskoj revoluciji koju su 1944. godine pokrenuli pripadnici srednje i radničke klase uz podršku mladih vojnih časnika (Kos-Stanišić, 2012: 2). U Gvatemali su tada održani prvi demokratski izbori u

povijesti zemlje, a za predsjednika je izabran liberalni filozof Juan Jose Arevalo. On će demokratski vladati zemljom od 1945. do 1951. godine (Herring, 1968: 475). Uzor su mu bile Sjedinjene Američke Države, te je želio za svoju zemlju liberalnu demokraciju u kojoj njeni stanovnici imaju socijalnu sigurnost, pravdu i jednakost. Pokrenuo je socijalne reforme, uveo zdravstveni sustav, poboljšao uvjete rada radnicima, uveo minimalnu plaću, žene su dobile pravo glasa, dopušteno je osnivanje sindikata, uvedeni su liberalni zakoni i politička sloboda (Galeano, 2022: 164). Otpor demokratskoj vladavini bila je toliko snažna da je predsjednik Arevalo za vrijeme svojeg mandata morao ugušiti čak 22 vojne pobune (Kos-Stanišić, 2012: 2). Promjena dotadašnjeg stanja i dolazak demokracije nije dobro prihvaćen u sjedištu tvrtke United Fruit Company, jer bi promjene mogle ugroziti njeno poslovanje i dobit. Osoba koja je stvarala imidž kompanije, Edward L. Bernays izjavio je da „za Gvatemalu nije opasnost komunizam nego demokracija, premda se vjerojatno neće dogoditi ni jedno ni drugo.“ (Llosa, 2020: 21).

Arevalov nasljednik na mjestu predsjednika bio je oficir Jacobo Arbenz Guzman, koji je također izabran na demokratskim izborima i vladao je od 1951. do 1954. godine. On je želio ići još dalje u reformama. Njegova vizija je bila da feudalno uređena Gvatemala postane uređena kapitalistička država. Uzor mu je bio bivši američki predsjednik Franklin Delano Roosevelt i njegova politika New Deal. Iako švicarskog podrijetla, dolazio je iz dijela Gvatemale naseljene uglavnom Indijancima, te je bio dobro upoznat sa njihovim problemima. Arbenz je proveo agrarnu reformu, te želio uvesti oporezivanje stranih kompanija. Time su bili ugroženi poslovi i zarada tvrtke United Fruit Company koja je u to vrijeme bila jedna od najvažnijih kompanija Sjedinjenih Američkih Država (Handy, 1984: 124). Seljaci su dobili zemlju u svoje vlasništvo. Zemlja koja je bila upisivana od strane veleposjednika i kompanija kao neproduktivna i neiskorištena, otkupljena je od države i podijeljena seljacima. Država je kompenzirala vlasnike zemlje u iznosu vrijednosti zemlje koju su vlasnici prijavili radi oporezivanja. Većinom je ta zemlja bila kategorizirana kao neplodna samo zato da bi se izbjegao porez, te su sada velike kompanije kao United Fruit Company ostale bez velikih posjeda (Kos-Stanišić, 2012: 3). Eksperiment oko podjele zemlje seljacima se za Gvatemalu već u kratkom roku isplatio. Produktivnost malih seljačkih posjeda je rasla. Stanovništvo više nije bilo gladno, povećavao se dohodak, seljaci su stvarali viškove, ekonomija se pokrenula, zemlja više nije ovisila o proizvodnji samo jedne poljoprivredne kulture i o samo jednoj stranoj kompaniji (Handy, 1984: 129). Agrarna reforma je trebala razviti poljoprivredna gospodarstva po uzoru na Sjedinjene

Američke Države, gdje su upravo mali poljoprivrednici bili pokretači gospodarskog rasta (Galeano, 2022: 164).

Vladavina predsjednika Arbenza u Gvatemali, poklopila se sa razdobljem lova na komuniste u Sjedinjenim Američkim Državama. Nije trebalo dugo da direktori tvrtke United Fruit Company, koji su bili povezani sa državnim vrhom u Washingtonu, optuže predsjednika Gvatemale Arbenza da je komunist i da surađuje sa Sovjetskim Savezom. Liberalna politika predsjednika Arbenza, kao i njegovog prethodnika Arevala, je potaknula stvaranje brojnih političkih stranaka u zemlji, a među njima i komunističke, no one nisu imale nekog utjecaja. Predsjednik Arbenz nije bio komunist, te je poslušno surađivao sa Sjedinjenim Američkim Državama. Većina stanovnika Gvatemale u to vrijeme nije ni znala što je marksizam. Reforme predsjednika Arbenza su bile štetne za poslovanje i profit tvrtke United Fruit Company. Propagandni direktor tvrtke, Bernays, je odlučio stvoriti drugačiju sliku o Gvatemali i njenom predsjedniku u američkoj javnosti. Kompaniji je odgovaralo da javnost misli kako Gvatemala postaje komunistička, kako će ugroziti poslovne interese Sjedinjenih Američkih Država, a poseban je problem što je smještena blizu Panamskog kanala (iako je to relativno; između glavnih gradova Gvatemale i Paname je 1880 km cestom). Američka javnost do tada nije ni znala gdje se Gvatemala nalazi, a kamoli da predstavlja opasnost i problem. Bernays je iskoristio svoje veze sa vlasnicima novinskih kuća, manipulirao će javnim mnijenjem, te ga pretvoriti u glavno političko oružje i zapečatiti sudbinu Gvatemale. Bernays je uvjerio američku javnost da je Gvatemala pod utjecajem Sovjetskog Saveza, da se zemljom širi komunizam i da bi zemlja samo dva sata leta avionom od Sjedinjenih Američkih Država i na korak od Panamskog kanala, uskoro mogla postati prvi sovjetski satelit u Zapadnoj hemisferi (Chapman, 2022: 139).

Američka javnost je tražila da se nešto poduzme. Propaganda koju je provodila tvrtka United Fruit Company potaknula je SAD da se umiješaju i interveniraju u Gvatemali. Iako nije bilo dokaza da je Arbenz surađivao sa Sovjetskim Savezom, administracija američkog predsjednika Dwight D. Eisenhowera obilježila ga je kao komunistu i odlučila ga je srušiti. Intervencija Sjedinjenih Američkih Država s ciljem rušenja demokratski izabrane vlasti u Gvatemali, bila je prva intervencija u Latinskoj Americi od vremena predsjednika Franklina D. Roosevelta i njegove politike „dobrog susjeda“. Intervencija je nazvana Operacija uspjeh (Operation Success). Cijelu operaciju je osmislila i provela američka tajna služba, CIA, odnosno braća Dulles (Handy, 1984: 145). John Foster Dulles je tada bio ministar vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država, a njegov brat Allen Dulles je bio ravnatelj CIA-e. S Gvatemalom ih

povezuje to što su obojica bili dugogodišnji savjetnici u tvrtki United Fruit Company, te su još u vrijeme diktatora Ubicoa zastupali United Fruit Company i utjecali na donošenje zakona u Gvatemali koji su išli u korist tvrtke (Handy, 1984: 139). To je vrijeme kada su zaoštreni odnosi između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza, kada Sjedinjene Američke Države pod svaku cijenu žele zaštititi svoje interese i spriječiti razvoj komunizma u svojem dvorištu. Propaganda u Sjedinjenim Američkim Državama je dnevno u novinama izvještavala javnost o nacionalizaciji američke imovine u Gvatemali i da komunizam zahvaća Gvatemalu. Vijest koja je bila okidač da se nešto mora poduzeti je da Gvatemala kupuje vojnu opremu od Čehoslovačke (Handy, 1984: 141). Nije trebalo puno da administracija predsjednika Eisenhowera odluči djelovati i sruši demokratski izabranog predsjednika, lažno optuženog da je komunist (Handy, 1984: 136).

Sjedinjene Američke Države nisu intervenirale direktno, šaljući svoje marince u Gvatemalu, već su djelovale preko obavještajne agencije CIA. Rekrutirani su Arbenzovi protivnici i oficiri iz vrha gvatemalske vojske koji su uz pomoć vojske Hondurasa napravili invaziju na Gvatemalu. Uz pomoć CIA-e je organizirana invazija na Gvatemalu i izvršen državni udar. Instaliran je proamerički režim i vlast preuzima oficir Carlos Castillo Armas (Kos-Stanišić, 2012: 4).

Predsjednik Arbenz, uvjeren da dolazi velika vojska, da izbjegne krvavi građanski rat i sukob sa Sjedinjenim Američkim Državama, nije pružao otpor nego je dao ostavku i pobjegao u inozemstvo. Nakon što je 1954. godine maknut sa vlasti u zemlju se vraća stanje kakvo je bilo prije reformi (Kos-Stanišić, 2012: 4). Oduzima se zemlja seljacima i vraća zemljoposjednicima i kompanijama. Kratko razdoblje pokušaja demokracije i slobode u Gvatemali prekinule su Sjedinjene Američke Države. Ekonomski i politički razvoj i reforme demokratskim putem su u Gvatemali, ali i drugdje u regiji, prekinute na dulje vrijeme (Handy, 1984: 147). Američkom intervencijom srušen je demokratski režim, zaustavljene su pozitivne promjene i eliminirane umjerene političke opcije (Kos-Stanišić, 2012: 4).

Predsjednik Armas nije dugo vladao, ubijen je u atentatu 1957. godine. Nakon njega na vlasti u Gvatemali izmjenjivali su se diktatori, a zemlja je tonula u sve veće siromaštvo. Veleposjednici i upravitelji plantaža su opet imali pravo nošenja oružja i ubijanja neposlušnih radnika. Pokušaji pobuna su krvavo ugušeni, svi koji su se bunili bi nestali. Seljaci opet nisu imali zemlju, radnici su radili u teškim uvjetima za male plaće, društvo je zahvatila bijeda. Od tada do danas nasilje u Gvatemali je prirodno stanje (Galeano, 2022: 167). Diktatori koji su pljačkali svoju zemlju i represija, radikalizirali su komunističke skupine u Gvatemali, izazvale

građanki rat, desetljeća gerile, terorizma i ubijanja. Mir je potpisan tek 1996. godine. Trideset godina građanskog rata razorile su gvatemalsko gospodarstvo i društvo. Sjedinjene Američke Države su vjerovale da čine dobro kada su odlučile srušiti demokratski izabranog predsjednika, ali rezultat je bio da su stvorile kaos iz kojeg Gvatemala još nije uspjela izaći (Diederich, 2007: 65).

Sudbina Gvatemale je otjerala Kubu u zagrljaj Sovjetskog Saveza. Kuba, da bi se zaštitila od pritiska, bojkota i moguće agresije od strane Sjedinjenih Američkih Država, udružila se sa Sovjetskim Savezom i usvojila komunizam. Povijest Kube je vjerojatno mogla biti drugačija da su Sjedinjene Američke Države prihvatile modernizaciju i demokratizaciju Gvatemale koju su pokušali provesti Arevalo i Arbenz (Chapman, 2022: 157).

4.2. Intervencija u Čileu 1973. godine

Datum 9/11 2000. godine je zbog dramatičnog terorističkog napada na New York i zbog promjena koje su uslijedile u svjetskoj politici, postao najvažniji datum u novoj povijesti Sjedinjenih Američkih Država. Čile ima sjećanje na svoj 9/11, kada je 11. rujna 1973. godine u državnom udaru srušen demokratski izabrani predsjednik Čilea, Salvador Allende. On je umro tokom puča u predsjedničkoj palači pod nerazjašnjenim okolnostima. Do danas se ne zna da li je ubijen ili je počinio samoubojstvo. Na vlast je uz pomoć Sjedinjenih Američkih Država došao general Augusto Pinochet.

Kao i u drugim zemljama Latinske Amerike, Čile je od osamostaljenja prolazio kroz faze diktatura i demokracija. Od svih zemalja Latinske Amerike, Čile je najrazvijeniji i dugo je imao reputaciju da je oaza stabilnosti i uredne liberalne demokracije. Zbog te svoje reputacije događaji koji su se zbili tokom sedamdesetih godina u Čileu su iznenadile svjetsku javnost. Posebno je šokirala činjenica da su Sjedinjene Američke Države umiješale, te da je sam američki predsjednik tražio rušenje demokratski izabranog čileanskog predsjednika. U Čileu se, po prvi puta u svjetskoj povijesti, dogodilo da na demokratskim izborima pobijedi komunist. Na izborima 1970. godine pobjeđuje Salvador Allende. Zbog jačanja ljevice na izborima tokom šezdesetih godina, Sjedinjene Američke Države su počele izdašno pomagati desne frakcije u Čileu. Američki investitori su držali gotovo svu važnu industriju u Čileu, poput metalurgije, naftnih polja, rafinerije, rudnike bakra, željeza i ugljena. Dok je životni standard prosječnog stanovnika padao, velike korporacije su ostvarivale ogromnu dobit. Lijeve opcije u Čileu su obećale nacionalizaciju najvažnijih gospodarskih subjekata, a time su došli u direktan sukob sa investitorima. Pomisao da bi u Čileu mogla pobijediti ljevica koja će provesti reforme i nacionalizaciju, u Washingtonu je dovela do uzbune. Tadašnji američki predsjednik bio je Richard Nixon, a njegov glavni savjetnik, te kasnije državni sekretar, Henry Kissinger.

Važna je Kissingerova izjava da u vrijeme Hladnog rata, kada „Sjedinjene Američke Države ulažu toliko napora da zadrže Sovjetski Savez podalje od svog dvorišta, u jednoj zemlji Latinske Amerike voljom naroda je izabran komunizam". Sjedinjene Američke Države odlučuju djelovati. (Kissinger, 1981: 628).

Čile je stekao neovisnost i proglasio se republikom 1818. godine. Država se u vrijeme osamostaljenja prostirala uglavnom oko glavnog grada Santiaga (Herring, 1968: 645).

U narednih pedeset godina vodit će uspješne ratove protiv domorodačkog stanovništva i proširiti svoj teritorij do krajnjeg juga kontinenta Južne Amerike. Na sjever će proširiti teritorij nakon pobjede u ratu nazvanom Pacifički rat koji je vođen od 1879. godine do 1883. godine protiv Bolivije i Perua (Herring, 1968: 654). Bolivija je tada izgubila izlaz na more, a Peru svoje najjužnije dijelove zemlje bogate salitrom koji su Čileu donijeli značajno bogatstvo i temelj za početak industrijalizacije. Čile je time definirao svoje granice. Zemlja je jako izdužena, dugačka preko 4.200 km u smjeru sjever-jug, a širina je oko 160 km (Herring, 1968: 641).

Snažan gospodarski razvoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće privukao je brojne doseljenike iz Europe. Među njima svoj novi dom su u Čileu pronašli i brojni Hrvati. Njihovi potomci do danas čine važnu i vidljivu skupinu u zemlji. Trenutni predsjednik od 2022. godine je socijalist Gabriel Boric, hrvatskih je korijena s otoka Ugljana. Slično kao i u drugim zemljama Latinske Amerike, stanovništvo je polarizirano između krajnje desnice i ljevice, te će nestabilnost u zemlji uglavnom dolaziti zbog njihovog međusobnog sukoba. Kao u svim zemljama Latinske Amerike, Čile ima velike klasne razlike. Tokom svoje povijesti Čile je odskakao u odnose na druge zemlje Latinske Amerike time što je uvijek imao jaku srednju klasu, radničke pokrete i politički aktivno stanovništvo. U vrijeme kada u većini zemalja Latinske Amerike vladaju diktature, Čile je imao razvijenu liberalnu demokraciju. Slično kao i drugdje na kontinentu, problemi Čilea su bili nikad provedena agrarna reforma, strane kompanije su držale sve resurse, velike razlike između najbogatijih i siromašni stanovnika. Na demokratskim izborima birači su tražili i odabrali promjene. Već tokom šezdesetih godina na demokratskim izborima jačaju lijeve stranke, da bi 1970. godine na izborima pobijedio marksistički kandidat za predsjednika. Čileanski narod je u tijesnim izborima odabrao za predsjednika Salvadora Allende, jer je obećao provođenje agrarne reforme, te nacionalizaciju rudnika bakra i drugih ključnih gospodarskih subjekata. Predsjedniku Allendeu su se suprotstavili strani investitori, te Sjedinjene Američke Države, koje su iskoristile svoj utjecaj u međunarodnim financijskim institucijama i otežavale gospodarski položaj Čilea (Brands, 2010: 107).

Tadašnji savjetnik za nacionalnu sigurnost američkog predsjednika bio je Henry Kissenger, političar koji je uvažavao komuniste dok god se drže svoje strane svijeta i zone utjecaja. Njegov stav je bio da se ljevičarski režim u Čileu treba srušiti.

„Ne znam zašto bi trebali samo stajati postrane i gledati kako zemlja postaje komunistička zbog neodgovornosti vlastitog naroda. Nije nemoralno ni politički nepravedno da Sjedinjene Američke Države podupiru one unutrašnje snage koje pokušavaju sačuvati demokratsku protutežu.“ (Kissenger, 1981: 688)

Allendeova vlada je pristupila u ostvarenje svog socijalističkog programa. U toku 1971. i 1972. godine nacionalizirane su banke i rudarska industrija, te provedene agrarna reforma oduzimanjem velikih posjeda. Čile uspostavlja diplomatske odnose sa Kubom, Narodnom Republikom Kinom, Njemačkom Demokratskom Republikom, Albanijom, Sjevernom Korejom i Sjevernim Vijetnamom. Allendeov put u socijalizam ustavnim putem podržavalo je većina čileanskog naroda (Opća enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, 1977: sv. 2, 206). Čileanski predsjednik Allende je kao oporbu imao desne stranke koje su zajedno imale većinu u parlamentu. Kuba i Čile bile su jedine države u Latinskoj Americi koje su postale komunističke. Čile je zbog uzorne demokracije bio uzor drugim zemljama Latinske Amerike, te je mogao povući i druge zemlje koje su isto tako bile duboko podijeljene između desnice i ljevice, a u kojima je ljevica isto imala sve veće uspjehe. Dolazak Allendea na vlast za Amerikance je bio problematičan jer je mogao dati polet drugim lijevim frakcijama u cijeloj Zapadnoj hemisferi, te tako ugroziti demokraciju i proameričku orijentaciju (Westad, 2017: 356).

Reforme predsjednika Allendea su isprva davale pozitivne učinke. Kupovna moć širokih slojeva znatno raste, nacionalni dohodak se povećao, a nezaposlenost je pala. Unatoč pozitivnim pomacima za većinu društva, čileanski put u socijalizam nailazio je na sve veće zapreke. Američki imperijalisti provode tihiu blokadu čileanske privrede, a u zemlji krupna buržoazija i veleposjednici vrše ekonomske sabotaze u težnji da paraliziraju privredu zemlje. Zbog ekonomske izolacije gospodarstvo se uskoro počelo urušavati. Dolazi do inflacije, štrajkova, a protiv Allendea urotu spremaju njegovi desni protivnici uz pomoć Sjedinjenih Američkih Država (Brands, 2010: 116). Allende je želio uvesti socijalizam, a podršku su mu dali Kuba i Sovjetski Savez. Time je sukob u Čileu između ljevičara i desnih opcija, osim što je bio ideološki i ekonomski, dobio i međunarodnu hladnoratovsku dimenziju. Višegodišnja politička kriza je završila vojnim udarom. Desne frakcije i vojna hunta su uz financijsku i propagandnu pomoć CIA-e izveli državni udar 11. rujna 1973. godine. Glavni zapovjednik čileanske vojske bio je Augusto Pinochet, koji je odlučio iskoristiti priliku i uz podršku Washingtona uzeti vlast u Čileu. Vojska je bombardirala predsjedničku palaču dok je u njoj svoj zadnji javni govor držao predsjednik Allende. Predsjednik je odbio prepustiti vlast i pobjeći, ali nije želio davati otpor kako ne bi izazvao građanski rat. Naposljetku su svi predsjednikovi čuvari bili ubijeni, a predsjednička palača je pala. Predsjednik Allende je nađen mrtav. Vlast je prigrabio general Augusto Pinochet. On se proglasio predsjednikom i odmah su ga priznale Sjedinjene Američke Države (Schoultz, 1998: 361). Po dolasku na vlast odmah su

krenule odmazde protiv svih koji su se deklarirali kao ljevičari i Allendeove pristaše. U narednim mjesecima mučene su i ubijene na tisuće ljudi. Posebno je bizarno bilo dovođenje svih na koje se sumnjalo da su lijevih stavova na nogometni stadion u Santiagu, gdje su mučeni, a mnogi i ubijeni. Godinama se nije znalo niti smjelo pitati što se dogodilo sa svima koji su nestali tokom puča. Njihove obitelji su bile u stalnom strahu od odmazde. Državni udar je bio tema o kojoj se nije smjelo govoriti. Godinama je ljevica u Čileu bila obezglavljena, pritajena i ustrašena. Sudbina mnogih nestalih se saznala tek nakon što je završena Pinochet diktatura i kada se demokracija vratila u Čile.

Čileanski 9/11 je najtraumatičniji događaj u povijesti ove zemlje.

5. Odnosi Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Latinske Amerike u 21. stoljeću

Duž granice Meksika i Sjedinjenih Američkih Država nalaze se brojne tvornice, koje se zovu Maquiladore. Još tokom šezdesetih godina 20. stoljeća meksička vlast je pokrenula program razvoja pograničnog prostora. Cilj je bio smanjiti odljev stanovnika i povećati ulaganja iz Sjedinjenih Američkih Država. Prostor uz granicu je postao bescarinska zona gdje će investitori moći doći do jeftine radne snage i svoje proizvode brzo slati preko granice u Sjedinjene Američke Države. Uz granicu su se ubrzo razvili brojni gradovi, a cijela je pogranična zona postala jednom od najrazvijenijih industrijskih prostora Meksika (Baz, 2007). Gradovi koji su se razvili sa obje strane granice imaju određene sličnosti, ali razlike između gradova su daleko veće. Prihodi stanovnika u gradovima sa granice na strani Sjedinjenih Američkih Država su sedam puta veći nego što zarađuju njihovi južni susjedi. Na sjevernoj strani granice većina stanovnika ima minimalno srednjoškolsko obrazovanje, bolju liječničku skrb, bolju kvalitetu života, dulji životni vijek, bolja je infrastruktura. Tvornice sa sjeverne strane granice imaju puno strože ekološke standarde. Radnici imaju veća prava, zaštitu na radu i sigurniji posao. Postoje kriminal i korupcija i na sjevernoj strani od granice, u Sjedinjenim Američkim Državama, ali stanovnici tog djela pograničnog prostora ne žive u konstantnom strahu da će im netko oduzeti imovinu, poslove, niti im je ugrožena egzistencija (Beaumier, 2007).

Vlasnike tvornica sa južne strane ne brinu ekološki standardi, zagađivanje okoliša i radnička prava. Bez obzira na poboljšanja u ekologiji, stanovnici gradova sa južne strane granice imaju daleko veću vjerojatnost da će umrijeti od neke bolesti povezane sa životom u zagađenom području. Šokantno je da se u gradovima poput Juarez i Mexicali zbog zagađenja velik broj djece rodi sa teškim deformacijama i bolestima. Problemi radnika tvornica na južnoj strani granice su slabi propisi zaštite na radu, nesigurnost zadržavanja posla, nepostojanje kompenzacija ili mirovina u slučaju invaliditeta uzrokovanog zbog ozljeda na radu. Svakodnevnica života na južnoj strani granice su veliki kriminal, silovanja i ubijanje žena radnica bez da itko za to odgovara, karteli koji šire strah, korupcija na svim razinama, nesposobnost i neuvježbanost snaga reda da se suprotstave kartelima. Narko-bosovi i karteli posjeduju ogromnu moć, zastrašuju, prijete i ubijaju vladine dužnosnike i civile (Kos-Stanišić, 2011: 11). Kada tako usporedimo jedan grad na granici Sjedinjenih Američkih Država i Meksika koje dijeli samo tanka linija granice, a opet životi u njima su tako različiti, zapitamo

se zašto je tomu tako, zašto su Sjedinjene Američke Države toliko razvijenije i bogatije od svojih južnih susjeda?!

Nije uvijek bilo tako. Kroz povijest je prostor, što je danas Latinska Amerika bio puno bogatiji od sjevernog susjeda. U vrijeme otkrića Amerika, u Sjevernoj Americi su živjeli Indijanci nomadi, dok su na prostoru današnje Latinske Amerike bile bogato razvijene kulture. Čak i u 20. stoljeću za neke države Latinske Amerike se očekivalo da će biti bogate i uspješne. Tokom 20. stoljeća Meksiko, Brazil, Venezuela i Argentina su se svojom razvijenošću i dohotkom stanovništva približile drugim bogatim zemljama razvijenog svijeta. Argentina je koncem 19. i početkom 20. stoljeća bila iznimno razvijena. Klima i reljef u većem dijelu Argentine su idealni za razvoj poljoprivrede i stočarstva. U urbanim područjima se razvila industrija. Unatoč obećavajuće ekonomske budućnosti, Argentina će postati sinonim za bankrote. Venezuela je tokom pedesetih godina 20. stoljeća bila jedna od najbogatijih zemalja svijeta. Danas je Venezuela jedna od najgorih ekonomija svijeta i na rubu humanitarne krize, zemlja iz koje svi pokušavaju pobjeći.

Zemlje Latinske Amerike još od trenutka kad su se osamostalile, nisu uspjele razviti svoje potencijale (Galeano, 2022: 12).

Od početka kolonizacije Latinske Amerike od strane europskih konkvistadora, bogatstva tog prostora su se uzimala i odvozila, a da lokalno stanovništvo nije imalo nikakve koristi nego samo nesreću jer su bili porobljeni i služili kao alat pri eksploataciji tog bogatstva. Prvo su izrabljivani Indijanci, ali nakon što su teškim radom, lošim životnim uvjetima i bolestima istrijebljeni, počelo je dovoženje crnih robova iz Afrike. Pojedini pripadnici bijele elite su prigrabili ogromna bogatstva, dok je većina stanovništva živjela u velikom siromaštvu. Stvorena je velika klasna razlika koja će biti problem zemalja Latinske Amerike do danas (Galeano, 2022: 12).

Kolonije u Sjevernoj Americi su imale drugačiju povijest kolonizacije i razvoja. U prvih trinaest kolonija nije bilo zlata i srebra koje bi privuklo velik broj doseljenika. Oni koji su se doselili morali su marljivo raditi i nije se bilo lako obogatiti. Svi koji su doselili dobili su zemlju i pravo glasa da mogu unutar zajednice odlučivati o svojoj sudbini. Svaki bijeli doseljenik je imao pravo glasa i time određenu moć odluke. Kako su svi imali jednaka prava, nije bilo moguće da neki pojedinac preuzme svu vlast, jer bi ga drugi u tome spriječili. Tako je razvijena prva moderna demokracija. Zajedničke zakone i pravila su donosili predstavnici na razini svih trinaest kolonija, te u trenutku kada su odlučili da je porez koji im je nametnut od strane

Britanije nepošten, donesena je zajednička odluka predstavnika da se osamostale (Galeano, 2022: 287). Stvorena je kultura koja je rješavala probleme, nagrađivala inicijativu, poticala stvaranje novih poslova, budila poduzetništvo, razvoj konkurencije, inovativnost i patente. Važnu ulogu u razvoju su odigrale banke. Država je poticala njihov razvoj, te usmjerenost u ulaganje. Sve je to dovelo do toga da će se Sjedinjene Američke Države brzo industrijalizirati u vrijeme industrijske revolucije i razviti u najveće gospodarstvo svijeta. Poneki poslovi su bili rizični, brojni patenti nisu nikad zaživjeli, ali oni koji su uspjeli promijenili su budućnost naših života, a od Sjedinjenih Američkih država stvorili najdinamičnije i najjače gospodarstvo.

Za razliku od Sjedinjenih Američkih Država, gospodarstva u Latinskoj Americi su bila potpuna suprotnost. Nije bilo sigurnosti, jer su se vlade i predsjednici stalno mijenjali. Korupcija je gušila bilo kakvu inicijativu. Ako je netko i imao odličan patent ili inovaciju, najvjerojatnije ne bi uspio jer ne bi dobio zajam u banci, lokalni moćnici bi ga reketarili, a država bi bila nezainteresirana za njegov napredak. U zemljama Latinske Amerike je teško i riskantno započeti posao, a zbog monopola nema zdrave konkurencije.

Za razliku od Sjedinjenih Američkih država, gdje je svaki useljenik imao priliku da dobije zemlju koju će posjedovati ako će je obrađivati, u Latinskoj Americi svu zemlju posjeduje mali broj ljudi. Seljaci i radnici koji obrađuju zemlju, većinom nisu vlasnici te zemlje. Gospodarstvo Sjedinjenih Američkih Država se temelji na malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, koje su samodostatne, proizvode hranu kako društvo kao cjelina ne bi u vrijeme kriza bila gladna, a opet u vrijeme blagostanja troše svoj višak na razne druge usluge i proizvode, te time potiču razvoj gospodarstva.

Tokom zadnjih dvjesto godina, koliko dugo postoje većina zemalja Latinske Amerike, Sjedinjene Američke Države su znale pokazivati veći interes u svoje susjedstvo, ali znalo je biti i razdoblje da su ga zanemarivale. Zadnjih dvadeset godina, od početka 21. stoljeća, razdoblje je kada su Sjedinjene Američke Države politički i ekonomski zanemarivale područje Latinske Amerike. Politički i vojno su se više angažirale na Bliski Istok, ekonomski na Kinu i druga brzorastuća gospodarstva Azije. Kako je uloga Sjedinjenih Američkih Država u regiji Latinske Amerike padala, prazninu je počela ispunjavati nova ekonomska sila u svijetu, Narodna Republika Kina (NR Kina). Do prije dvadeset godina NR Kina je imala malo interesa, a sada je glavni investitor i trgovinski partner u većini zemalja Latinske Amerike (Roy, 2022). Sve je počelo početkom 21. stoljeća, kada u mnogim zemljama Latinske Amerike na vlast dolaze lijeve vlade. One su se orijentirale prema NR Kina zbog povezanosti u obliku lijeve politike,

ali najviše zbog činjenice da je NR Kina postajala glavna tvornica svijeta, te su kompanije iz svih zemalja svijeta zbog smanjenja troškova počele uvoziti proizvode iz NR Kine.

Ključ razvoja i uspjeha NR Kine bila su ulaganja investitora, prvenstveno iz Sjedinjenih Američkih Država, a onda su kasnije to pratili i investitori iz Europe. Privukla ih je jeftina radna snaga, te proizvodnja jeftinih proizvoda. NR Kina se uz pomoć ulaganja Sjedinjenih Američkih Država pretvorila u glavnu tvornicu svijeta, te je na putu da postane najveće gospodarstvo svijeta. Kada su Sjedinjene Američke Države započele ulaganja u NR Kinu, očekivali su da će se na taj način NR Kina otvoriti svijetu, te ostaviti komunističku ideologiju i postati demokracijom. Očekivali su sličan efekt kao u Južnoj Koreji, koju je ekonomski razvoj iz diktature pretvorio u liberalnu demokraciju. NR Kina je dobro iskoristila krizu 2008. godine, kada su se Sjedinjene Američke Države zbog recesije dodatno zatvorile. NR Kina se nije zatvorila, već je snažno krenula u ulaganja u Latinsku Ameriku. Dok su Sjedinjene Američke Države slale politički podobne ljude na pozicije ambasadora po Latinskoj Americi, NR Kina je slala vrlo talentirane ljude, koji su znali jezik, kulturu, te su po dolasku znali što i kako ponuditi kako bi bolje povezali NR Kinu i lokalno gospodarstvo. NR Kina je Latinskoj Americi ponudila upravo ono što joj je trebalo, ulaganje u energiju, infrastrukturu, mostove, željeznicu, luke, a od zemalja Latinske Amerike je kupovala sirovine, rude, naftu, hranu (Roy, 2022). Latinska Amerika je danas preplavljena uvezenom jeftinom kineskom robom i tehnologijom, ali ista je situacija u cijelom globaliziranom svijetu. Sa NR Kinom žele raditi svi, jer tko ne posluje sa najvećim gospodarstvom svijeta osuđen je na zaostajanje. Iz tog razloga su se zemlje Latinske Amerike što prije željele trgovinskim ugovorima povezati sa NR Kinom, privući NR Kinu da ulaže, ponuditi joj nešto za trgovinsku razmjenu. Naravno suradnja sa NR Kinom ima i drugu stranu, čije posljedice se sada počinju vidjeti. Korumpirani političari u siromašnim zemljama Latinske Amerike gledaju samo kratkoročno i često samo za svoju osobnu korist. Da bi dobili izbore obećavaju raznu infrastrukturu za čije financiranje i gradnju angažiraju NR Kinu. Upravljanje državom je skupo, a prihodi najčešće nedovoljni da bi se financiralo školstvo, zdravstvo i potkupljivanje pojedinih skupina kako bi se njihovim glasovima dobilo izbore. Za sve to se pozajmice traže iz NR Kine, te se tako upada u zamku dugovanja. Venezuela i Ekvador svoj dug NR Kini plaćaju u nafti. Sva proizvodnja nafte koju Ekvador proizvede, odlazi za servisiranje dugova NR Kini (Roache, 2021). Politička nestabilnost u zemljama Latinske Amerike predstavlja i određeni rizik za NR Kinu. Latinska Amerika je potrebna NR Kini, jer njena rudna bogatstva hrane njen gospodarski rast, a dok kod ekonomija raste kineska partija se ne boji promjena u samoj NR Kini. Zemlje Latinske Amerike su svjesne zamke dugovanja u

odnosu sa NR Kinom, ali kao i brojne druge zemlje širom svijeta, postale su ovisne o kineskoj jeftinoj robi, investicijama i izvozu svojih sirovina.

Neizvjesno je kako će se razvijati odnosi Sjedinjenih Američkih Država i NR Kine. Sigurno da će se njihovi sukobi reflektirati na Latinsku Ameriku koja je već postala ekonomskim bojnim poljem između ova dva gospodarska diva. U vrijeme administracije predsjednika Trumpa, a posebno sada u vrijeme predsjednika Bidena, Sjedinjene Američke Države se ponovno jako angažiraju u svojem susjedstvu, Latinskoj Americi. Započeli su velika ulaganja, ali osim gospodarskog pristupa, Sjedinjene Američke Države ulažu u demokraciju, razvoj društva, poboljšanje zakona i ekologije, u vladavinu prava. Sjedinjene Američke Države dovode zemlje Latinske Amerike u situaciju da odaberu žele li biti dio demokratskog zapada ili će odabrati NR Kinu koja je opasnost za demokraciju. Taj izbor je politički izbor, ali kada NR Kina ponudi konkretnu novčanu pomoć koja će se odmah osjetiti na džepovima političara i u obliku povećanja životnog standarda ljudi, izbor pada na NR Kinu. Jedno je sigurno, NR Kina koja je postala američki neprijatelj broj jedan, je ušla jako duboko u američko dvorište.

Cilj NR Kine u Latinskoj Americi nije širenje komunističke revolucije i ideologije. Njezin glavni cilj je da, kao što su mnogi prije nje, ekonomski izvlači dobit, kako bi nastavila svoj razvoj i rast, te time snagu za politička djelovanja u Aziji. Sirovine Latinske Amerike održavaju rast ekonomije NR Kine, a time i opstanak komunističke partije u NR Kini. Kao što su nekoć bogatstva Latinske Amerike hranile feudalni sustav u Španjolskoj, industrijsku revoluciju u Britaniji, industrijalizaciju i kapitalizam u Sjedinjenim Američkim Državama, tako sada njezine sirovine hrane opstanak komunizma u NR Kini.

6. Zaključak

Poznati meksički slikar Diego Rivera naslikao je 1954. godine mural „Velika pobjeda“ (*La Gloriosa Victoria*). Slika prikazuje državni udar u Gvatemali koji se dogodio te godine. Gvatemala je 1944. godine po prvi puta u svojoj povijesti imala prave demokratske izbore. Po prvi puta u povijesti je narod Gvatemale mogao izabrati promjene. Do današnjih dana, to razdoblje od deset godina, od 1944. do 1954. godine, je jedino razdoblje prave demokracije u Gvatemali. U državnom udaru 1954. godine Sjedinjene Američke Države su preko Središnje obavještajne agencije (CIA) srušile demokratski izabranog predsjednika i ponovno je uspostavljena diktatura. U središtu slike se rukuju John Foster Dulles, američki državni tajnik, i Castillo Armas, nakon puča postavljeni konzervativni predsjednik. Dulles drži bombu koja ima lice američkog predsjednika Dwight. D. Eisenhowera. Na uho mu šapće njegov brat Allen Dulles, ravnatelj CIA-e. Uz njih stoje oni koji ih podržavaju u puču, biskup kao simbol katoličke Crkve i vojska koja si želi osigurati vlast. Predsjednik Armas za pasom ima pištolj, a džepovi su mu puni dolara. Time je Rivera želio pokazati da je način njegove vladavine korupcija, sila, te da ima blagoslov Sjedinjenih Američkih Država i Crkve. Ispod njih su mrtva tijela gvatemalske djece. U pozadini radnici u poderanoj odjeći ukrcavaju banane na američki brod. Još uvijek ima onih koji pružaju otpor, ali njihova sudbina je da ili bivaju zatvoreni ili ubijeni.

Riverova slika nam prikazuje kako su Sjedinjene Američke Države uništile ionako krhku demokraciju u Gvatemali i nadu njenog naroda u bolju budućnost. Ne možemo znati kako bi se razvijala Gvatemala da nije bilo intervencije. S obzirom na brojne pokušaje pučeva tokom tih deset godina pokušaja demokracije, za naslutiti je da bi put u stabilnost bio težak. Intervencijom Sjedinjenih Američkih Država bilo kakva nada za boljitkom i promjenama je uništena za nekoliko generacija. Umjesto da potpomognu demokraciju, Sjedinjene Američke Države su destabilizirale Gvatemalu i cijelu Srednju Ameriku, te ih gurnule u kaos i diktature.

Sjedinjene Američke Države su vjerojatno previše ekstenzivno koristile svoj utjecaj u Latinskoj Americi kako bi izgradile susjedstvo koje njima odgovara, kako bi ostvarile svoje interese i gospodarski razvoj. U interesu Sjedinjenih Američkih Država je stabilno i razvijeno susjedstvo koje će moći gospodarski iskorištavati. Najstarija demokracija u svijetu se predstavlja kao širitelj liberalnih vrijednosti, slobode i demokracije, vjeruju da donose južnim susjedima razvoj i modernizaciju. Sjedinjene Američke Države izvoze svoju politiku i vrijednosti, a do cilja su bile spremne doći i intervencijama. Djelovanje Sjedinjenih Američkih Država u zemljama

Latinske Amerike je znalo izazvati upravo suprotno: nestabilnost i ekonomsko propadanje. Problem nastaje što su intervencije često dolazile i u slučajevima koje nisu tražile tako brutalni upliv u društvima koja se od mnogih poremećaja nikada nisu imale snage oporaviti.

U isto vrijeme, pitanje je kolika je unutarnja mogućnost država Latinske Amerike da se postave na stabilniji put. Gvatemala i Čile su primjeri gdje su se Sjedinjene Američke Države angažirale u rušenju demokratski izabраниh režima i zamijenila ih diktaturama. Možemo samo nagađati kako bi se ove zemlje razvijale da se Sjedinjene Američke Države nisu umiješale. Sjedinjene Američke Države i zemlje Latinske Amerike su imali slične početne pozicije u trenutku dekolonizacije. Za razliku od zemalja Latinske Amerike, Sjedinjene Američke Države su se brzo razvile u svjetsku silu.

U zemljama Latinske Amerike su svjesni problema i razloga gospodarskog zaostajanja, društvenih napetosti i političke nestabilnosti. Ipak premalo se toga mijenja, reforme se često odgađaju, problemi zanemaruju, zakoni se ne poštuju. Dok je za Latinsku Ameriku njen sjeverni susjed uzor kakav žele postati, za Sjedinjene Američke Države njen jug predstavlja nestabilnost koju ne žele da se premjesti na njihovu stranu „zida“. Obje bi strane sa suptilnijim diplomatima, socijalno osjetljivijim gospodarskim subjektima imale više razloga za zadovoljstvo. Sjedinjene Američke Države vjerojatno mogu puno bolje iskoristiti svoju moć i demokratski potencijal. Za nadati se je da bi u takvom ozračju i Latinska Amerika lakše probudila svoje demokratske potencijale i, često, potisnuto samopouzdanje.

Literatura:

- Beaumier, Guy (2007) *Free trade in North America: the maquiladora factor*. <https://publications.gc.ca/collections/Collection-R/LoPBdP/BP/bp247-e.htm> Pristupljeno 9. siječnja 2023.
- Brands, Hal (2010) *Latin America's Cold War*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brown Tindall, George & Shi, David E. (1996) *America, anarrative history*. New York: Norton&co.
- Chapman, Peter (2022) *Bananas*. New York: Canongate.
- Diederich, Bernard (2007) *Somoza*. Princeton: Markus Wiener Publishers.
- Galeano, Eduardo (2022) *Otvorene vene Latinske Amerike*. Zagreb: Iris Illyrica.
- Gonzales Baz, Aureliano (2007) *What is a maquiladora?* <http://www.udel.edu/leipzig/texts2/vox128.htm> Pristupljeno 11. siječnja 2023.
- Graubard, Stephen (2010) *Predsjednici*. Zagreb: TIMpress.
- Handy, Jim (1984) *Gift of the Devil, a history of Guatemala*. Boston: South End Press.
- Herring, Hubert (1968) *A History of Latin America*. New York: Alfred A Knopf.
- Kissinger, Henry (1981) *Memoari*. Zagreb: Vjesnikova Press Agencija Mladost.
- Kos-Stanišić, Lidija (2010) *Latinska Amerika i suvremeni svijet*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kos-Stanišić, Lidija (2011) *Meksiko- nova narkodemokracija u Latinskoj Americi?* Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kos-Stanišić, Lidija (2012) *Transformacija političkog sustava Gvatemale - od banana-republike do najnekvalitetnije demokracije Latinske Amerike*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Lewis Gaddis, John (1997) *We now know, Rethinking Cold War History*. Oxford, New York: Clarendon Press, Oxford University Press.
- Opća enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, Zagreb (1977).
- Parks, Henri Bemford (Parkes, Henry Bemford) (1986) *Historija Sjedinjenih Američkih Država*. Beograd: Izdavačka radna organizacija RAD.
- Roache, Madeline (2021) *The U.S. and China Are Battling for Influence in Latin America, and the Pandemic Has Raised the Stakes*, February 15, 2021 issue of TIME
- Roy, Diana (2022) *China's Growing Influence in Latin America*. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-influence-latin-america-argentina-brazil-venezuela-security-energy-bri> Pristupljeno 10. siječnja 2023.
- Salsedo-Bastardo, Hose Luis (1983) *Bolivar, jedan kontinent i jedna sudbina*. Beograd: Narodna knjiga.

Schoultz, Lars (1998) *Beneath the United States*. Cambridge: Harvard University Press.

Vargas Llosa, Mario (2020) *Surova vremena*. Zagreb: Vuković i Runjić.

Westad, Odd Arne (2017) *The Cold War*. London: Allen Lane.